

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΥΠΟ ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ

ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΤΟΣ Α΄.-ΤΟΜΟΣ Α΄.

(Ὅτι ἐστὶ περὶ τοῦ ἄν ὀσιωτέρου ἀνθρώπου
βουλευσάτω ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ οἰκείων. (Πλάτ. Θιάγης.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Κ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

—
1879

Πρὸς ταῦτα ἀπεφασίσαμεν νὰ δημοσιεύσωμεν τινὰ ἀποσπάσματα τοῦ μήπω συντελεσθέντος διδασκαλικοῦ ἡμῶν συγγράμματος, ὅσα κρίνομεν χρησιμώτερα καὶ μᾶλλον κατεπείγοντα, μέχρις οὗ συντελεσθὲν τὸ ὅλον ἔργον δυνηθῆ νὰ ἴδῃ τὸ φῶς. Καὶ ἐν μὲν τῷ παρόντι φυλλαδίῳ θὰ καταχωρίσωμεν τὸ περὶ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἀγωγῆς, οὗ ὑποδιαίρεσις εἰσὶ τὸ περὶ τοῦ διδασκαλικοῦ χαρακτήρος καὶ τὸ περὶ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ τάξεως. Περὶ τούτου ἐπραγματεύθη ἤδη ἐν τῷ Πλάτωνι καὶ ὁ ἀξιότιμος συνέταιρος ἡμῶν κ. Γαλάνης, ἀλλ' ἐν συντομίᾳ ἄλλως τε τὸ καλὸν καὶ δις καὶ πλεονάκις λεγόμενον καλὸν ἐστίν. Ἐν δὲ ἐπομένοις φυλλαδίοις θὰ πραγματευθῶμεν « Περὶ διδασκῆρίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ σκευῶν καὶ ὀργάνων. » « Περὶ κατατάξεως τῶν μαθητῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἰς τάξεις καὶ εἰς τμήματα καὶ περὶ ρυθμίσεως τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων πρὸς τὰς ἐν ἐκάστῳ σχολείῳ τάξεις καὶ τὰ τμήματα. » « Περὶ τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων, δηλαδὴ, πραγματογνωσίας, ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ γραμματικῆς » καὶ εἴ τι ἄλλο ἕως τότε ὑπάρχει ἀναγκαῖον καὶ ἔτοιμον.

Ὡς προερρήθη, ἐκλογή πρὸς δημοσίευσιν ἐγένετο τῶν χρησιμωτέρων καὶ μᾶλλον κατεπειγόντων, οὐχὶ τοιούτων, ὅποια θὰ ἐπεδείκνυον πολυμάθειαν καὶ ἐνθουσιασμὸν τοῦ συγγραφέως, οἷον φιλοσοφικαὶ θεωρίαι, ἠθικολογίαι καὶ ταλανισμοὶ τῆς κακοδαιμονούσης πατρίδος. Ἄν τις εὐρίσκη αὐτὰ ὑπόψυχρα καὶ ὄχι πολὺ ἐπαγωγὰ, ἃς ἐνθυμηθῆ ὅτι πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἐναρμονίου μέλους τῆς λύρας, ὑπερκαὶ τοὺς ἀθανάτους αὐτοὺς τέρπει, προαπαιτεῖται ἐνασχόλησις περὶ ξύλα καὶ ἔντερα, καὶ τρίχας καὶ ῥητίνην, ἀτεχνῶς ἀηδῆ πράγματα.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ Τῷ ΣΧΟΛΕΙῳ ΑΓΩΓΗΣ.

Πρῶτον παρατηροῦμεν ὅτι πᾶν σχολεῖον ὀφείλει νὰ παιδεύῃ οὐχὶ ἕνα ἕκαστον, ἀλλὰ πληθύν τινα παίδων ὁμοῦ. Τοῦτο τινὲς παιδαγωγικοὶ, καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἐλλογίμων, ἐξέλαβον ὡς ἐλάττωμα, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐπιβαλλόμενον, τὸ τέλειον εὐρίσκοντες ἐν τῷ ἕνα ὑφ' ἐνὸς παιδεύεσθαι,

ἄρα ἐν τῇ κατ' οἶκον ἰδιωτικῇ διδασκαλίᾳ. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐθεώρησαν τὸ σχολεῖον μόνον ὡς διδασκαλεῖον, οὐχὶ καὶ ὡς παιδαγωγεῖον, δηλαδή ὡς ἐπαγγελλόμενον νὰ διδάσκη οὐχὶ καὶ νὰ παιδαγωγῇ τοὺς μαθητάς. Ὡς τοιοῦτον μόνον θεωρούμενον παρέχει τῷ ὄντι ἀτελεστέραν τὴν διδασκαλίαν εἰς τοὺς πολλοὺς, ἢ εἰς τὸν ἕνα. Ἄλλ' ἂν θεωρηθῇ καὶ ὡς παιδαγωγεῖον, ὁποῖον τῷ ὄντι εἶναι, τότε φαίνεται τὸ πλεονέκτημα τῆς πολλῶν ὁμοῦ παιδεύσεως ὑπὲρ τὴν ἐνὸς ἐκάστου. Ὁ ἄνθρωπος μόνον ὡς μέλος κοινωνίας καλῶς συντεταγμένης δύναται νὰ τελειωθῇ· ἐν δὲ τοιαύτῃ κοινωνίᾳ λαμβάνουσι σπουδαιότητα αἱ πλεῖσται καὶ μέγισται τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, οἷον ἡ τάξις, ἡ ἐγκαιρία, ἡ καθαριότης καὶ φιλοκαλία, ἡ εὐπροσηγορία, ἡ εὐσχημοσύνη, ἡ κοσμιότης ἐν ἔργοις τε καὶ λόγοις, ἡ φιλαλήθεια, ἡ ὑπακοή, ἡ σωφροσύνη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ εὐσέβεια. Ὅπου δέ τις θέλει νὰ ζῇ βίον Κυκλώπων,

- « τοῖσιν οὐτ' ἀγοραὶ βουλευφόροι, οὔτε θεμιστῆρες·
- « ἄλλ' οἱ γ' ὑψηλῶν ὁρέων νέουσι κάρηνα
- « ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι· θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
- « πίδων ἠδ' ἀλόχων, οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσιν. »

δῆλον ὅτι οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχει χρεῖαν τῶν ἀρετῶν ἐκείνων. εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη, ὅς τις μέλλει νὰ πληροῖ ὀρθῶς καὶ προσηκόντως τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τεταγμένην αὐτῷ θέσιν, νὰ προασκηθῇ εἰς τὰς ἀρετὰς ἐκείνας ἐν ἡλικίᾳ καθ' ἣν ἡ ἀσκησις εἶναι καὶ δυνατὴ καὶ εὐκολος, καὶ ἐν ἀσκητηρίῳ, ἐν ᾧ ἡ κτῆσις τῶν ἀρετῶν ἐκείνων δὲν προὑποτίθεται, ἀλλ' ἐπιδιώκεται. Ἄς ἴδωμεν ποῖον δύναται νὰ εἶναι τὸ ἀσκητήριον τοῦτο. Ἐν μὲν τῷ οἴκῳ γίνεται ἡ ἀσκησις τῶν ἀρετῶν ἐκείνων σπανίως προσηκόντως· συχνότερον βλέπει τις τὰς ἐναντίας τῶν ἀρετῶν ἐκείνων κακίας ἀσκουμένας· ἡ δὲ κοινωνία δὲν περιμένει νὰ ἀσκηθῶσιν ἐν αὐτῇ τὰ μέλη αὐτῆς εἰς τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς, ἀλλὰ προὑποθέτει τὴν κτῆσιν αὐτῶν, τιμωροῦσα βαρέως τοὺς ἐξερχομένους εἰς αὐτὴν ἄνευ τῶν ἀρετῶν ἐκείνων, ὡς ἐφοδίων. Ἐν μὲν τῷ οἴκῳ ἀπολαύει ὁ παῖς τῆς ἀγάπης τῶν γονέων ἄνευ τινὸς ἀξίας, μόνον διότι εἶναι τέκνον αὐτῶν· ἐν δὲ τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου κρίνεται ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ. Ὀλίγα προσδοκᾷ ἐν αὐτῇ ἐκ τῆς ἀγάπης ἢ χάριν τῆς ἀγάπης· ἐν τῇ κοινωνίᾳ δὲν θεωροῦνται τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ἡ ἐπιτηδειότης, ἡ χρησιμότης αὐτῶν εἰς τινὰ τῶν κύκλων τῆς. Τὸ δὲ σχολεῖον εἶναι ἡ γέφυρα, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος μεταβαίνει ἀπὸ τῆς οἰκογενείας εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἀπὸ τοῦ θερμοῦ ἐνδικοιτήματος τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς

στοργῆς εἰς τὴν ψυχρὰν παλαίστραν τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν περὶ αὐτοσυντηρησίας φροντίδων. Τὸ σχολεῖον ἄρα δύναται καὶ πρέπει νὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν τὸ ἀσκητήριον τῶν ἀρετῶν ἐκείνων. Διότι ἐν τῷ σχολείῳ ἀρχίζει ἡ ἐνέργεια τοῦ παιδὸς νὰ λαμβάνη σπουδαιότητα· ἐν αὐτῷ μανθάνει νὰ ρυθμίζῃ ταύτην πρὸς τινα σκοπὸν καὶ κατὰ κανόνας· ἐν αὐτῷ μανθάνει ὅτι ἔχει καθήκον ὑπὸ νόμου ἐπιβαλλόμενον νὰ ποιῇ τοῦτο καὶ νὰ παραλείπῃ ἐκεῖνο πρὸς τήρησιν γενικῆς τινος τάξεως καθεστῶσης χάριν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, ἐν ᾧ ἄλλως εἰς ἕνα ἕκαστον κατ' ἰδίαν θὰ ἦτο περιττὴ ἡ τήρησις τοῦ νόμου τούτου· διδασκόμενος κοινῇ μετὰ πολλῶν ἄλλων, μανθάνει νὰ προσαρμόζῃ ἑαυτὸν πρὸς τοὺς ἄλλους, νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ λαμβάνῃ ἐμπιστοσύνην πρὸς ἄλλους ἐν ἀρχῇ ἄλλοτροίους ἀνθρώπους, καὶ τάνάπαλιν, νὰ προσκτᾶται τὴν ἐμπιστοσύνην ἄλλων πρὸς ἑαυτὸν, καὶ ἐν τούτῳ ἄρχεται τῆς κτήσεως καὶ ἀσκήσεως κοινωνικῶν ἀρετῶν· ἐν τούτῳ ἀναγκάζεται νὰ ἀποβάλλῃ τὰς ἰδιοτροπίας καὶ δυστροπίας του καὶ νὰ μανθάνῃ καὶ νὰ στέργῃ τὸ κοινόν.

Ἐν ᾧ λοιπὸν τὸ σχολεῖον κατασκευάζει, διαθέτει συντάττει ἑαυτὸ καὶ τὰ ἑαυτοῦ πρωτίστως χάριν εὐοδώσεως τῆς ἐν αὐτῷ διδασκαλίας, διὰ τῶν αὐτῶν τούτων ἐνεργειῶν ἀποβαίνει τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀσκητήριον τῶν ἠθικῶν ἐκείνων ἀρετῶν. Καὶ εἶναι δύσκολον νὰ ἀποφανθῶμεν ποῖον ἐκ τῶν δύο εἶναι τὸ σπουδαιότατον ἔργον τοῦ σχολείου, ἡ διδασκαλία ἢ ἠθικὴ ἀγωγή· διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὴν σήμερον ἡ διδασκαλία ἐπιγινώσκειται ἔχουσα τοιαύτην παιδαγωγικὴν δύναμιν καὶ τοιαύτην πρακτικὴν χρησιμότητα, ὥστε εἶναι ἄξιον χάριν αὐτῆς καὶ μόνης νὰ συνιστῶνται σχολεῖα· ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι καὶ ἡ ἠθικὴ ἀγωγή ἐγνώσθη ἔκπαλαι ἔχουσα τοιαύτην σπουδαιότητα, ὥστε νὰ ἦναι ἄξιον χάριν αὐτῆς καὶ μόνης νὰ συνιστῶνται σχολεῖα. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ παρὰ Ξενοφῶντι σχολεῖα τῶν Περσῶν. Εἰς ἐκεῖνα φοιτῶντες οἱ παῖδες τῶν Περσῶν ἔλεγον ὅτι ἔρχονται ἵνα μανθάνωσι δικαιοσύνην, καθὼς οἱ ἡμέτεροι καὶ σήμερον λέγουσιν ὅτι ἔρχονται, ἵνα μανθάνωσι γράμματα. Ἡ δὲ καθ' ἡμέραν διδασκαλία ἦτο δίκη ἐγκλημάτων κλοπῆς, ἀρπαγῆς, βίας, ἀπάτης, κακολογίας, ἀχαριστίας, ἀναισχυντίας. Ἐπι δὲ ἐδιδάσκοντο σωφροσύνην, εὐπείθειαν εἰς τοὺς ἄρχοντας, ἐγκράτειαν. Ἡ δὲ διδασκαλία τούτων ἐγένετο κυριώτατα οὐχὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ διὰ τοῦ παραδείγματός τῶν πρεσβυτέρων.

Ἀφίνομεν λοιπὸν εἰς ἄλλους ὀξυδερκεστέρους ἡμῶν νὰ διευκρινήσωσιν ἂν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων ἀρμύζουσι τὰ ἐνόματα παιδαγωγεία καὶ παρθεναγωγεία. Ἡμεῖς περὶ πραγμάτων μᾶλλον ἢ ὄνο-

μάτων διαφερόμενοι, ἀποφαινόμεθα τὸ τοῦ Ἄμου Κομενίου, ὅτι « Σχολεῖον ἄνευ ἠθικῆς ἀγωγῆς εἶναι ὅτι ὑδρόμυλος ἄνευ ὕδατος. »

Ἡ ἐν τῷ σχολείῳ ἠθικὴ ἀγωγή τῶν παιδῶν ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τριῶν· ἐκ τοῦ χαρακτήρος τοῦ διδασκάλου, ἐκ τῆς καθεστῶσης τάξεως καὶ ἐκ τῶν ἀμοιβῶν καὶ τιμωριῶν. Περὶ ἐκάστου τούτων θὰ πραγματευθῶμεν ἐφεξῆς.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ.

Longum iter per precepta,
breve et efficax per exempla.
(Σενίκα).

Ἄν μέλλῃ τὸ σχολεῖον νὰ ἦναι τῷ ὄντι παιδαγωγεῖον, καὶ ἂν μέλλωσιν οἱ παῖδες νὰ ἀχθῶσιν ἐπὶ τὰς ἔμπροσθεν καταλεχθείσας ἠθικὰς ἀρετὰς, εἶναι πρὸ πάντων ἀνάγκη ὁ διδάσκαλος παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ παρέχῃ ἑαυτὸν τύπον καὶ ὑπογραμμὸν πρὸς τοὺς μαθητὰς του ἐν πάσαις ταῖς ἀρεταῖς ἐκείναις. « Ὡτα γὰρ τυγχάνει ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν ἐόντα » καθ' Ἡρόδοτον. Ὅθεν δὲν ὠφελεῖ νὰ νοουθετῇ μόνον τοὺς μαθητὰς, ὅποιοι πρέπει νὰ ἦναι, ἀλλὰ ἀνάγκη νὰ φαίνεται καὶ νὰ ἦναι καὶ αὐτὸς τοιοῦτος, ὅποιοι πρέπει νὰ γίνωσιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, νὰ κάμνῃ ὅτι ἐκεῖνοι ὀφείλουσι νὰ κάμνωσι, νὰ μὴ κάμνῃ ὅ,τι ἐκεῖνοι ὀφείλουσι νὰ μὴ κάμνωσιν. Ἄλλως πᾶς λόγος καὶ πᾶσα διδασκαλία αὐτοῦ, ὅσον σοφῆ, ὅσον ἠθικῆ, ὅσον χριστιανικῆ καὶ ἂν ἦναι, δὲν δύναται νὰ ῥιζοβολήσῃ ἐν τῇ ψυχῇ τῶν νέων.

Τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου ἔχει θαυμασίαν δύναμιν ἐπὶ τοὺς μαθητὰς. Οὗτοι γίνονται συνήθως εὐτακτοὶ καὶ ἔγκαιροι, ἂν καὶ ὁ διδάσκαλος εἶναι τοιοῦτος, γίνονται πρᾶοι, εὐμενεῖς, δίκαιοι, εἰρηνικοὶ, εὐπροσήγοροι, ἂν καὶ ὁ διδάσκαλος μετὰ πραύτητος, μετὰ δικαιοσύνης, μετ' εὐπροσηγορίας φέρεται πρὸς αὐτούς· οἱ μαθηταὶ συγχαίρουσι συνευτυχοῦσι, καὶ τὰνάπαλιν, συμπάσχουσι, συνδυστυχοῦσι μετὰ τοῦ διδασκάλου, τὸν ὅποιον ἀγαπῶσι μᾶλλον ἢ φοβοῦνται. Τοῦναντίον εἶναι ἤδη ἀποδεδειγμένον ὅτι κακοὶ καὶ δύστροποι διδάσκαλοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ δυσπραγίαν ἔχουσι παράπονα, ἐκνηροὶ καὶ ἄτακτοὶ ἔχουσι καθ'